

➔ Theo van Goch (l) en Marijgje Weijers (r) van ZLTO bij een grondmeting op het land van Theo bij Ammerzoden.

MAATREGELEN-OP-DE-KAART:

HOGER MAAIEN VOOR EEN BETERE WATERKWALITEIT: 'NOOIT OVER NAGEDACHT'

Nog voor de zomer beslist de Tweede Kamer naar verwachting over het vrijwillige maatwerkplan in het 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn. Door te sturen op het stikstofbodemoverschot en via vrijwillige maatregelen wil de overheid zorgen dat de uitspoeling van meststoffen vermindert. De binnen het Kennisimpulsproject Nutriënten ontwikkelde online tool 'Maatregelen-op-de-Kaart' - een wetenschappelijk geverifieerde lijst met perceelsgerichte maatregelen - moet agrariërs hierbij ondersteunen.

"Agrariërs leven niet onder een steen; zij zijn zich ervan bewust dat er meer van ze verwacht wordt dan goed voedsel produceren", zegt Marijgje Wijers van belangenvereniging ZLTO. Ze begeleidt onder meer de opstelling van een BedrijfsBodemWaterPlan (BBWP) door agrariërs in het project BodemUP, een project binnen het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). Hierbij treffen agrariërs bodem- en watermaatregelen die bij hun bedrijf en landbouwpercelen passen. Agrarische ondernemers nemen vrijwillig maatregelen op hun eigen bedrijf of doen mee aan kennisprojecten, bijvoorbeeld rond verdroging, vernatting en het verbeteren van de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater. Het DAW staat een gebied- en bedrijfsspecifieke aanpak voor. Het doel van de BBWP's is het verminderen van de nutriëntenbelasting, het beter vasthouden van water en een betere benutting van mest.

Een BBWP blijft vrijwillig, maar alle agrariërs moeten aan de (Europese) nitraatdoelen voldoen: zonder maatwerkmaatregelen moeten zij binnen het 7e actieprogramma Nitraatlijn algemene maatregelen treffen, zoals teeltvrije zones of vaste inzaaitijdstippen. De verwachting is dat de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit akkoord gaat met het voorstel dat de sector met een gelijkwaardig alternatief komt, de zogenoemde maatwerkaanpak die gebruik maakt van de BBWP-systematiek.

COMPLEET OVERZICHT

Bij het opstellen van een BBWP maakt men gebruik van de ontwikkelde Maatregelen-op-de-Kaart tool. Via de tool krijgt de ondernemer per perceel inzicht en advies over welke maatregelen op het bedrijf het meest effectief zijn: van tijdstippen voor bemesting en het gebruik van kunstmest tot de aanleg van teeltvrije stroken langs watergangen. Voor 'Maatregelen-op-de-kaart' kwam inbreng van Wageningen Environmental Research, Deltares, KWR, RIVM, NMI (Nutriënten Management Instituut), en Boerenverstand. Gerard Ros, trekker van het BBWP-programma namens het NMI, licht de achtergronden

➔ Gerard Ros

toe: “De vraag was hoe agrariërs kunnen bijdragen aan de waterkwaliteitsopgaven per stroomgebied. De inspiratielijst van de online tool biedt het meest complete overzicht van maatregelen. Er is sprake van uniformering: dit is wat we op basis van de huidige wetenschap kunnen zeggen over de effectiviteit en toepasbaarheid. Deze kennis komt via de bedrijfs-, bodem- en waterplannen op het erf van iedere boer. Het is een mooi voorbeeld hoe kennis vanuit de Kennisimpuls Waterkwaliteit in de praktijk terecht komt.”

Wijers (ZLTO): “Sommige maatregelen zijn kostbaar en dus minder populair bij agrariërs, zoals het instellen van teeltvrije zones langs watergangen. Met alternatieve maatregelen die per saldo hetzelfde effect hebben, hopen agrariërs de oplegging van teeltvrije zones te voorkomen.” Ros: “Elk bedrijf is anders, dus ook de set maatregelen per bedrijf is anders.” Die hangt bijvoorbeeld samen met grondsoort, landgebruik, grondwatertrap (jaarlijkse fluctuatie van grondwaterstand) en of het perceel gedraineerd wordt. “Om de waterkwaliteit te verbeteren, moeten oevers bij veenweidegebieden stevig zijn en sloten voldoende diepte hebben. Bij zand- en kleigebieden blijken een bufferstrook, de gewasvolgorde en toepassing van zogenoemde vanggewassen (geteeld om uitspoeling van meststoffen af te vangen, red.) erg effectief,” meent Ros.

LAAGDREMPELIG INSTRUMENT

Wat vinden de agrariërs zelf van het opstellen van een BBWP en de daarbij gehanteerde tool? Theo van Goch, melkveehouder in Ammerzoden in de Bommelerwaard, heeft een bedrijf met 35 hectare grond en 60 koeien. Hij is enthousiast aan de slag gegaan met de voorkeursmaatregelen uit zijn BBWP. “De waterbakken voor mijn vee heb ik van de waterkant verplaatst naar het midden van het terrein. Na het drinken poepen de koeien; de mest komt nu niet meer bij de sloot terecht. Het 1 cm hoger afmaaien van het gras heeft ook effect op de waterkwaliteit, dus dat doe ik nu ook. Over deze oplossingen had ik nooit eerder nagedacht.” Van Goch voegt ook water toe aan dierlijke mest en gebruikt compost en Bokashi op het land. Ook de keuze van andere soorten stikstof als kunstmest draagt bij aan een betere waterkwaliteit. En hier hoeft het niet bij te blijven. “Je kunt constant maatregelen aanvullen. Veel kleine beetjes helpen. Telkens zie je in de puntentelling binnen het BBWP wat het effect is op de waterkwaliteit”, zegt Van Goch. Wijers: “Maatregelen-op-de-kaart is een belangrijke basis in deze aanpak. De lijst geeft de boeren inzicht en is laagdrempelig.”

BELONING VOOR GOED BOEREN

Van Goch: “Ook ik vind dat agrariërs rekening moeten houden met de omgeving. We doen al heel veel. We proberen zoveel mogelijk grasland te behouden, waardoor er minder meststoffen uitspoelen dan bij akkerbouw.” De agrariër heeft bufferstroken langs zijn percelen. Bovendien werkt hij aan water- en weidevogelbeheer met agrarische natuurverenigingen in het rivierengebied. Ook zet hij zich via de organisatie Collectief Rivierenland actief in voor het behoud van het landschap in het rivierengebied. Van Goch is ervan overtuigd dat de Nederlandse agrariërs met hun landbouwkundige maatregelen ook de Europese doelstellingen kunnen behalen. “Als je extra je best doet, hoop je ook op een beloning, bijvoorbeeld een korting op de waterschapslasten.” Wijers denkt in samenspraak met de overheden ook na over beloningen voor agrariërs die aantoonbaar goed boeren. Bijvoorbeeld door hen meer vertrouwen te geven in het uitoefenen van hun vak, door meer flexibiliteit te geven bij de berekening of meer vrijheid in tijdstippen waarop gewassen gezaaid of geoogst kunnen worden.

Volgens Gerard Ros zijn nieuwe aanvullingen op de BBWP's in aantocht, zoals maatregelen om meer koolstof in de bodem op te slaan, de bodemkwaliteit te verbeteren en uitstoot van pesticiden en ammoniak te verminderen. “Over drie jaar zijn alle milieupgaven erin

ondergebracht. Hierbij wordt dezelfde methodiek als bij Maatregelen-op-de-kaart gevolgd. Die biedt een schitterend startpunt voor de samenwerking van kennisinstellingen en de praktijk aan een duurzame landbouw.”

De online tool Maatregelen-Op-De-Kaart is te vinden via <https://maatregelen-op-de-kaart.nmi-agro.nl/>

Joanneke Spruijt van Waterschap Zuiderzeeland (Nutriënten): Effectieve maatregelen selecteren vraagt maatwerk

“De centrale vraag in het Nutriëntenproject was: welke maatregelen snijden hout? Die vraag sprak mij erg aan,” aldus adviseur agrarische emissies Joanneke Spruijt die als GC-lid betrokken was bij het project. Juist omdat het selecteren van ‘houtsnijdende’ maatregelen volgens haar erg belangrijk is: “Het is maatwerk.”

“Er zijn lijsten met opsommingen van mogelijke nutriëntenmaatregelen, waaruit men kan kiezen, zoals de zogenaamde BOOT-lijst en het perceelspecifieke instrument Maatregelen-op-de-kaart, dat ontwikkeld is binnen dit project. We hebben vooral geleerd dat het selecteren van nutriëntenmaatregelen die effectief zijn, maatwerk is; per gebied en vaak zelfs per perceel.

Ik was betrokken bij het monitoringtraject in het stroomgebied van de Vuursteentocht, een kanaal in Flevoland tussen Dronten en Lelystad, met vrijwel 100 procent landbouw op klei. In dit stroomgebied is nauwkeurig gemonitord om de hot spots en hot moments van de uit- en afspoeling van nutriënten naar het oppervlaktewater te achterhalen. Daaruit kwam naar voren dat nitraat vooral via drains in het oppervlaktewater komt. Oppervlakkige afspoeling speelt hier geen grote rol. Het aanleggen van bufferstroken als nutriëntenmaatregel zal hier dus weinig hout snijden. Percelen met een hoog berekend stikstofoverschot blijken tevens hogere nitraatconcentraties in uitstromend drainagewater te hebben. Dat hoge stikstofoverschot komt hier door dierlijke mestaanwending na de oogst. In het neerslagseizoen spoelt een groot deel ervan uit. Het verminderen of achterwege laten van dierlijke mestaanwending na de oogst zou hier dus wel een effectieve maatregel kunnen zijn.

Op basis van de opgedane kennis gaan boeren nu in studiegroepen aan de slag met het verbeteren van stikstofbenutting. Bodem- en bemestingsdeskundigen ondersteunen hen daarbij. Al met al hebben we de nodige inzichten opgedaan waarop we gebiedsgerichte projecten met boeren kunnen baseren.”